

Проведены исследование и анализ влияния результатов маркетинговой деятельности на эффективность хозяйствования машиностроительных предприятий Украины и Харьковского региона, в частности. Усовершенствован методический подход к определению границ целесообразности использования средств для обеспечения эффективности маркетинговой деятельности, основанный на использовании теоретических подходов изменения предельной полезности и, отличие которого заключается в построении корреляционно-регрессионных моделей зависимости изменения конечных показателей деятельности предприятия, а именно: валовой прибыли и объемов реализации продукции, от изменения количества средств, направляемых на осуществление маркетинговой деятельности и в определении первых производных (по возможности желательных экстремумов) этих функций. Практическое использование методического подхода позволит определить максимальный объем инвестиций в маркетинговую деятельность для реализации программы обеспечения ее эффективности.

Ключевые слова: эффективность хозяйствования машиностроительных предприятий, определение границ целесообразности использования средств, обеспечение эффективности маркетинговой деятельности, изменение предельной полезности, корреляционно-регрессионные модели, валовая прибыль, объемы реализации продукции.

Vereshchagina A.V., Strupynska N.V. Defining the boundaries of sufficient use of funds to ensure the marketing activities' effectiveness on the industrial enterprises

The investigation and analysis of the impact of the results of the marketing activities' effectiveness on the engineering enterprises of Ukraine and Kharkiv region in particular have been conducted. Methodical approach to defining the boundaries of sufficient use of funds to ensure the marketing activities' effectiveness has been developed, and which is based on the use of theoretical approaches of the marginal utility change and the difference of which is to build correlation-regression models between the final performance indicators, such as gross profit and sales, and funds that are allocated for the marketing activities implementation; and determining the first derivative (if possible preferably extremes) of these functions. Practical use of the methodical approach will determine the maximum amount of investment in marketing activities, in particular, for the program to ensure its effectiveness.

Keywords: activities' effectiveness of the mechanical engineering enterprise, defining the boundaries of sufficient use of funds, to ensure the marketing activities' effectiveness, marginal utility change, correlation-regression models, gross profit, sales.

УДК 349.41

Здобувач *Е.О. Сіра*¹ – Львівська КА

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА В УКРАЇНІ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ АГРОСФЕРИ

Проаналізовано стан та здійснено оцінку ефективності використання земельних ресурсів України. Розглянуто нові форми господарювання на селі, розкрито їх переваги та недоліки. У контексті зазначеного обґрунтовано пріоритетні напрями подальшої трансформації земельних відносин у державі.

Ключові слова: земельні ресурси, земельні відносини, земельна реформа, аграрна сфера, трансформація власності, організаційно-правові форми.

Постановка проблеми. Високі потенційні можливості на світових продовольчих ринках Україна отримує завдяки аграрному сектору. Маючи у своєму розпорядженні надзвичайно потужну земельно-ресурсну базу, цей сектор має всі шанси стати локомотивом розвитку національної економіки, дати

імпульс інвестиційному, технологічному та соціальному піднесенню держави. Якщо Україні вдасться реалізувати об'єктивні переваги свого потенціалу у світовому розподілу праці та у міжнародній конкурентній боротьбі, то вона зможе зайняти гідне місце у сучасному глобалізованому світі і значною мірою забезпечити вирішення світової продовольчої, енергетичної та екологічної проблеми на основі взаємовигідних партнерських відносин.

Аграрний сектор радянської України, що базувався на державній і так званій колективній формі власності, виявив свою нежиттєздатність. З проголошенням державної незалежності було започатковано курс ринкових реформ. Відтоді минуло вже понад 20 років, але проблема не стала менш актуальною. Унаслідок реформування вдалося відновити приватну власність на землю, усунути обмеження на надання земельних ділянок громадянам, запровадити механізм оренди земель, ввести платність землекористування. Проте запровадити повноцінний ринковий механізм в аграрній сфері так і не вдалось через наявність численних глибинних проблем.

З прийняттям національної Програми реформ на 2010-2014 рр. [4] робота над реформою поживилася. Після активної дискусії наприкінці 2011 р. було прийнято у першому читанні базовий законопроект про ринок земель, який визначав правові та економічні засади організації та функціонування ринку, а також порядок продажу і оренди земельних ділянок на торгах. Проте цей проект викликав масу протестів як з боку юристів, так і громадськості. Його аналіз засвідчив про значну загрозу монополізації ринку, наявність численної кількості положень, які не враховують або порушують вимоги Конституції, не узгоджуються з іншими законами та між собою, а також допускають можливість корупції. Тому процес створення ринку землі знову сповільнився, і доробка принципів реформи триває донині.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Не вщухають дискусії з питання реформування земельних відносин у наукових колах. Питання проведення і шляхи завершення земельної реформи в Україні досліджено у працях П. Гайдуцького, П. Саблука, М. Федорова, А. Третяка та ін. Водночас, дотепер не підведено підсумків тривалих земельних перетворень і чітко не визначено перспективи розвитку цього процесу.

Постановка проблеми. Метою нашого дослідження є аналіз проведення земельної реформи в Україні та визначення основних напрямів подальшої трансформації земельних відносин в аграрному секторі економіки.

Результати дослідження. У сільському господарстві визначальна роль належить землі. Із 60,4 млн га території України 41,8 млн га (69,3 %) становлять сільськогосподарські угіддя. За цим показником наша країна посідає перше місце в Європі і входить до першої дванадцятки у світі [3, 152]. Земельні ресурси нашої держави на 60 % складаються з найбільш цінних у світі ґрунтів чорноземного типу, а їх частка у світових запасах становить, за різними оцінками, від 8 до 15 % [9, с. 158]. Країна має унікальні можливості завоювати провідні місця на світових продовольчих ринках завдяки поставкам екологічно чистої продукції, оскільки володіє близько 8 млн га відносно чистих земель [6, с. 46]. Експерти підрахували, що за умови раціонального використання свого потенціалу Ук-

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук

раїна зможе прогодувати 140-180 млн осіб на рік [14, с. 71]. Враховуючи наведене, можна з впевненістю стверджувати, що земельні ресурси – це найбільш цінна складова національного багатства України і один з основних факторів економічного розвитку і процвітання нашої країни. Завдяки своїм можливостям Україна могла б взяти активну участь у вирішенні світових продовольчих проблем і забезпечити цим самим собі гідне місце на світовій арені. Та вона не використовує своїх переваг, а й більше того, закупає за кордом величезні партії низькоякісної продукції, яка в своїй основі складається з штучних наповнювачів, що згубно впливають на організм людини, і поступово перетворюється на імпортозалежну державу. Володіючи найбільш родючими в світі ґрунтами, країна імпортує польську свинину, єгипетську картоплю, китайську гречку, тростинний цукор [9, с. 159].

Використання земель в Україні визначається тенденціями, що склалися за радянських часів і полягали у прагненні до нарощування виробництва екстенсивними чинниками. Кожного року до активного обробітку залучалося дедалі більше земельних площ. До початку 90-х років минулого століття 80 % сільськогосподарських угідь держави було розорано. Навіть із зниженням за останні роки цей показник значно перевищує аналогічний показник розвинених держав – в Україні він становить 78 %, в Європі – 25,6, а в найрозвиненіших країнах – 11,8 % [8]. Висока розораність сільськогосподарських угідь ставить під загрозу екологічну безпеку держави. Аналіз екологічної стабільності землекористування шляхом розрахунку коефіцієнта екологічної стабільності показав, що територія України є стабільно нестійкою (середнє значення коефіцієнта за останні 10 років становить 0,4, а при екологічно стабільному землекористуванні воно має перевищити позначку в 0,67, при середньостабільному – 0,51-0,67 [12]). Складається враження, що реформатори забули, що для забезпечення сталого економічного зростання важливо не лише мати певний ресурс, але й ефективно його використовувати.

Раніше вважалося, що вирішити усі проблеми села вдасться із запровадженням приватної власності на землю, що приватна власність стимулюватиме до раціонального землекористування. Власники з'явилися, але основне національне багатство українського народу продовжує втрачати свою цінність. Звідси висновок: проблема не в формі власності, а в інших чинниках. Погоджуємося, що приватна власність є потужним стимулом, але одного бажання мало. Проблема полягає в тому, що в селян немає коштів на те, щоб ефективно вести господарство. Держава їх не підтримує, а кредитні ресурси банків для сільського господарства заблоковано через високу ризиковість галузі і відсутність надійної застави.

Внаслідок трансформацій крупні земельні масиви було розділено на чисельну кількість дрібних шматків. Ринкова економіка та відносини у ній вимагають від товаровиробників строгого дотримання економії, дбайливого витрачання матеріальних ресурсів, запровадження заходів ресурсозбереження, нових технологій з тим, щоб знизити власні витрати виробництва та підвищити якість продукції, оскільки це єдина можливість отримати максимум прибутку [2]. Дрібні господарства не можуть собі цього дозволити. За даними вибіркового

обстеження 2011 р., на 1000 домогосподарств населення у сільській місцевості припадало лише 25,9 тракторів, 5,3 автомобілів, 20,4 культиваторів, 16,7 сівалок, 3,2 комбайнів, 59,2 плуги. Особливо мало ці господарства мали техніки, яка відповідала б їхнім розмірам, – міні-тракторів і відповідного шлейфу машин. Результатом цього є значне використання ручної праці – до 70-94 %, а отже – зростання трудомісткості вирощування сільгоскультур [1]. Результати досліджень довели, що віддача дрібних фірм від залучених ресурсів у 7-10 разів нижча, ніж великих [10, с. 290]. О.В. Чайнов обґрунтував, що селянське трудове господарство, на відміну від капіталістичного, характеризується стратегічною орієнтацією на самовиживання, а не на одержання максимального прибутку, самоексплуатацією, можливістю існування навіть при збитковості виробництва. Про новації, залучення нових технологій, кредитних ресурсів тощо тут не можна вести мови. Мотивацією господарської діяльності селянина, на відміну від підприємця, якого цікавить насамперед перевищення виторгу над витратами, можна розглядати "як мотивацію робітника, який працює на своєрідній відрядній системі, яка дає змогу йому самому визначити час і напруження своєї праці" [11]. Положення, висловлені О.В. Чайновим, цілком придатні для оцінки сучасного розвитку селянського господарства, тому що форму не можна вважати рушієм сталого розвитку агросфери.

Недостатньо ефективними і дрібними за розмірами є фермерські господарства України. На початку 2011 р. в Україні діяло 41,5 тис. фермерських господарств, 10,4 % з яких взагалі не мали сільськогосподарських угідь, 74,4 % мали до 100 га, 13,3 % – від 100 до 1000 га, 1,7 % – від 1000 до 4000 га і лише 0,1 % мали у своєму розпорядженні землекористування в розмірі понад 4000 га [13, с. 14]. Вести ефективне виробництво на таких площах неможливо.

Значна частина селян, що отримала право на земельну частку (пай) – пенсіонери, які не можуть обробляти її самотужки, а реалізувати своє право власності вони не мають змоги через дію мораторію. Не маючи права вільного вибору, селяни почали здавати свою землю в оренду крупним агроформуванням за символічну плату, які до того ж порушують сівозміни, вилучають багаторічні й однорічні трави та заміняють їх ріпаком, просапними культурами, що порушують баланс поживних речовин, водний і повітряний режим, а робіт з відновлення земель практично не проводять. Сьогодні в Україні діє близько 60 агрохолдингів, під контролем яких перебуває понад 24 % ріллі [15, с. 35]. Ведення господарства на орендованих площах у той спосіб, який використовують українські агрохолдинги, призведе до повного виснаження найбільш продуктивних земель. За даними ґрунтових обстежень, вже 80 % сільськогосподарських угідь України еродовано і втратило свою родючість [8]. Окрім цього, розвиток агрохолдингів на вітчизняному аграрному ринку перетворює його з досконало конкурентного в олігопольний зі всіма витікаючими наслідками.

Протистояти крупним структурам на ринку у важкій конкурентній боротьбі малі фірми поодиночі не можуть. Вирішити проблему вони зможуть лише в тому разі, коли об'єднають свої зусилля. Розвиток сільськогосподарської кооперації в Україні дасть змогу використовувати переваги великого товарного виробництва і враховувати інтереси сільських товаровиробників, сприятиме

відродженню селянина як господаря землі, реального власника засобів виробництва і виробленої ним продукції. У світі кооперативна форма є найбільш поширеною формою організації бізнесу на селі. Активний її розвиток розпочався ще в 30-х–50-х рр. XIX ст. Сьогодні кооперативами охоплено 100 % виробників Швеції, Данії, Норвегії, Фінляндії, Ісландії, Нідерландів та Японії [7]. У скандинавських країнах через кооперативи реалізується близько 80 % сільськогосподарської продукції, в Іспанії – 52, у США вони продають і переробляють 82 % молока, 60 % м'яса, 40 % фруктів [5]. Натомість потенціал сільськогосподарської кооперації в Україні не реалізується, а кількість сільськогосподарських кооперативів з кожним роком знижується. У 2012 р. у державі функціонувало 905 кооперативів, а це в 3,5 раза менше за показник 2000 р.

Найважливішими проблемами розвитку кооперативного сектора вітчизняної економіки є [10, с. 294]:

- недосконалість правового поля (чинне законодавство визначає кооперативи прибутковою формою діяльності, а це суперечить вже самій суті кооперативу);
- слабка матеріальна база аграрних підприємств;
- необізнаність селян щодо переваг кооперативної форми організації бізнесу;
- відсутність кваліфікованих кадрів – організаторів кооперативного руху тощо.

Висновки. Внаслідок реалізації в Україні земельних реформ вдалося відновити приватну власність на землю, усунути обмеження на надання земельних ділянок громадянам, проте забезпечити раціональне високоефективне землекористування та вихід агросфери на траєкторію сталого розвитку не вдалося. Внаслідок трансформацій крупні земельні масиви було розділено на чисельну кількість дрібних шматків. Ринкова економіка та відносини у ній вимагають від товаровиробників строгого дотримання економії, дбайливого витрачання матеріальних ресурсів, запровадження заходів ресурсозбереження, нових технологій з тим, щоб знизити власні витрати виробництва та підвищити якість продукції, оскільки це єдина можливість отримати максимум прибутку. Дрібні господарства не можуть собі цього дозволити. На протигагу дрібним господарствам на ринку діють крупні агроструктури, що формують свої масиви на основі оренди землі та не дбають про її збереження. У гонитві за надприбутками вони порушують сівозміни, вилучають багаторічні й однорічні трави та заміняють їх високорентабельними культурами, що порушують баланс поживних речовин, водний і повітряний режим, а робіт з відновлення земель практично не здійснюють. Найбільш дієвим кроком на шляху до вирішення зазначених проблем мала б стати сільськогосподарська кооперація, однак потенціал її розвитку в Україні не реалізується через прогалини правового поля та інші глибинні чинники.

Досвід сучасного реформування наочно показав, що сама реорганізація державних і колективних сільськогосподарських підприємств та надання землі у приватну власність не вирішують проблеми насичення ринку продовольчими товарами. Ефективне виробництво товарної сільськогосподарської продукції неможливе без державних протекціоністських програм, спрямованих на формування повноцінного життєвого середовища, задоволення економічних і соціальних інтересів сільського населення, забезпечення комплексного розвитку сільських територій, об'єктів соціальної інфраструктури тощо. До того часу, поки необхідних заходів не буде вжито, відкривати шлях ринку землі буде зарано.

Література

1. Білоусько Я. Важливі питання розвитку особистих селянських господарств / Я. Білоусько, О. Вишневецька. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://a7.d.com.ua/others/11634-vazhliiv-pitannya-rozvitku-osobistih-selyanskih-gospodarstv.html>
2. Булавка Л.В. Функціонування особистих підсобних господарств населення в умовах ринкової трансформації / Л.В. Булавка. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://intkonf.org/bulavka-lv-funktsionuvannya-osobistih-pidsobnih-gospodarstv-naselennya-v-umovah-rinkovoyi-transformatsiyi/>
3. Васильєв С.В. Земельна реформа в Україні: аналіз результатів і перспективи / С.В. Васильєв // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету : зб. наук.-техн. праць. – 2010. – № 1. – С. 152-155.
4. Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://r-u.org.ua/images/stories/voina/programa_reform.pdf
5. Зіновчук В.В. Роль кооперації у реалізації диверсифікованих намірів сільськогосподарських товаровиробників / В.В. Зіновчук, В.І. Ткачук. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.znau.edu.ua/visnik/2011_2_2/131.pdf.
6. Кириленко І.Г. Актуальні питання ринку земель сільськогосподарського призначення / І.Г. Кириленко // Економіка АПК : міжнар. наук.-виробн. журнал. – 2009. – № 3. – С. 44-46.
7. Кооперування та агропромислова інтеграція фермерського виробництва. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://agroua.net/economics/documents/category-97/doc-116/>
8. Матеріали до проекту Аграрного кодексу України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://170820.minalagro.web.hosting-test.net/page/?11138>
9. Москва М.Г. Земельна реформа – передумова розвитку українського села / М.Г. Москва // Розвиток сільських територій Карпатського регіону: стан та перспективи : матер. круглого столу. – Львів, 2013. – С. 158-162.
10. Москва М.Г. Формування нових форм підприємництва на селі у контексті земельних трансформацій / М.Г. Москва, Л.М. Коваль // Розвиток сільських територій. Організаційно-правові форми в сільському господарстві : зб. наук. праць економістів аграрників. – Львів : Вид-во СПОЛЮМ, 2013. – С. 289-298.
11. Прокопишак К.В. Соціально-економічна суть особистих господарств населення. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/8635/1/84.pdf>
12. Риторські І. Вплив складу угідь на екологічну стабільність території / І. Риторські, Е. Гейке // Землепорядні роботи в спеціальних умовах. – 1988.
13. Розвиток аграрного виробництва як передумова забезпечення продовольчої безпеки України: аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. – К. : Вид-во "Либідь", 2011. – 39 с.
14. Семеряк Ю.А. Земельний фонд України та його використання / Ю.А. Семеряк // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21.2. – С. 70-74.
15. Черевко Г. Агрохолдинги як нові організаційні форми крупнотоварного господарювання в агробізнесі України / Г. Черевко // Аграрна економіка : наук. журнал. – Львів : Вид-во Львівського ДАУ. – 2012. – № 1-2, т. 5. – С. 32-39.

Сира Э.А. Земельная реформа в Украине и ее последствия для развития аграрной сферы

Проанализировано состояние и осуществлена оценка эффективности использования земельных ресурсов Украины. Рассмотрены новые формы хозяйствования на селе, раскрыты их преимущества и недостатки. В контексте указанного обоснованы приоритетные направления дальнейшей трансформации земельных отношений в государстве.

Ключевые слова: земельные ресурсы, земельные отношения, земельная реформа, аграрная сфера, трансформация собственности, организационно-правовые формы.

Sira E.O. Land reform in Ukraine and its implications for the development of the agricultural sector

The state and assesses the effectiveness of Land Resources of Ukraine. Consider new forms of management in the country, revealed their advantages and disadvantages. In this context substantiated priorities further transformation of land relations in the country.

Keywords: land resources, land relations, land reform, agricultural sector, the transformation of ownership, organizational and legal forms.